

Kirja menee kiinni ja takaisin kirjastoon

Kahden ikäryhmän suhtautuminen Annukka Salaman 2020-luvun teosten puhekieleen

Ada Suokari

Kandidaatintutkielma

Humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto, suomen kieli ja suomalais-ugrilainen

kielentutkimus

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kesäkuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto, suomen kieli

Ada Suokari

***Kirja menee kiinni ja takaisin kirjastoon* – Kahden ikäryhmän suhtautuminen Annukka Salaman 2020-luvun teosten puhekieleen**

Sivumäärät: 25 s, 5 s.

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen sitä, miten kaksi ikäryhmää suhtautuu Annukka Salaman 2020-luvulla julkaistuissa teoksissa esiintyvään suomen puhekielen illuusioon, kuten englanninkielisiin ilmaisuihin. Aineisto koostuu teettämäni kyselyn vastauksista. Vastaukset osoittavat informanttien henkilökohtaisia mielipiteitä Salaman teoksista valitsemieni repliikkien puhekielestä, joka jäljittelee 2020-luvun puhekieltä. Ikäryhmät ovat alle 30-vuotiaat ja yli 30-vuotiaat. Lisäksi analysoin informanttien koulutustason vaikutusta heidän mielipiteisiinsä.

Tutkielmani teoreettisena taustana on puhekielen prestiisi yhteiskunnassa ja funktiot nuortenkirjallisuudessa. Tämän lisäksi osana tutkielmani teoreettista taustaa on kansanlingvistiikka ja siihen kuuluva kieliäsenntutkimus, joissa keskitytään ei-lingvistien kielikäsitteisiin eli siihen, millaisia mielikuvia heillä on kielen eri muodoista ja mitkä muokkaavat näitä mielikuvia.

Aineiston perusteella alle 30-vuotiaat suhtautuvat yli 30-vuotiaita positiivisemmin puhekieleen niin kirjallisuudessa yleisesti kuin myös Annukka Salaman luomaan puhekielen illuusioon. Yli 30-vuotiaiden informanttien joukossa oli huomattavissa enemmän kielteisyyttä ja normatiivisia kielikäsitteitä. Molemmissa ikäryhmissä kuitenkin oli selkeää negatiivisuutta englanninkielisiä muotoja kohtaan. Tutkimustuloksena ilmeni lisäksi, että koulutustaustalla ei ole merkittävää vaikutusta informanttien mielipiteisiin.

Avainsanat: kansanlingvistiikka, puhekieli, kieliäsennt, nuortenkirjallisuus, kyselytutkimus

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Tutkielman rakenne ja tutkimuskysymykset	4
1.2	Tutkielman tausta	5
2	Teoria	7
2.1	Puhekieli	7
2.1.1	Puhekielen funktiot nuortenkirjallisuudessa	8
2.1.2	Englannin kieli suomen puhekielessä	8
2.2	Sosiolingvistiikka	9
2.2.1	Kansanlingvistiikka	9
2.2.2	Kieliasennetutkimus	10
3	Aineisto ja menetelmät	11
3.1	Aineiston keruu	11
3.2	Analyysin menetelmä	12
4	Analyysi	13
4.1	Suhtautuminen repliikkien puhekieleen yleisesti	13
4.2	län vaikutus suhtautumiseen	13
4.2.1	Nuorempien vastaajien suhtautuminen	13
4.2.2	Vanhempien vastaajien suhtautuminen	15
4.2.3	Ikäryhmien suhtautumisten vertailua	18
4.3	Koulutuksen vaikutus suhtautumiseen	19
5	Lopuksi	22
	Lähteet	24
	Liitteet	26
	Liite 1. Webropol-kyselyn kysymykset	26
	Liite 2. Repliikit teoksesta Ripley – Nopea yhteys (2022)	29
	Liite 3. Repliikit teoksesta Asioita, joista en tiennyt pitäväni (2024)	29
	Liite 4. Repliikit teoksesta Sulamispiste (2025)	29

1 Johdanto

1.1 Tutkielman rakenne ja tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen kahden ikäryhmän suhtautumista Annukka Salaman 2020-luvun teoksissa esiintyvään puhekieleen. Terho Itkonen ja Sari Maamies määrittelevät puhekielen kaikkena yleiskielestä poikkeavana kielenä, jota esiintyy jokaisella kielen tasolla: äänne- ja muoto-opissa, lauserakenteissa ja sanastossa (Itkonen–Maamies 2011: 7). Käytän samaa määritelmää kandidaatintutkielmassani. Tarkastelen, miten Salama käyttää puhekieltä erityisesti teostensa dialogeissa. Tekemälläni kyselylomakkeella olen kartoittanut ikäryhmien asennoitumista Salaman luomaan puhekielen illuusioon.

Aineistona käytän Webropolilla teettämäni kyselyn vastauksia, joita minulla on yhteensä 57. Kyselyssä käytin vuorosanoja eli repliikkejä kolmesta Salaman 2020-luvulla kirjoittamasta nuorille suunnatusta yleiskielisestä teoksesta: Ripley – Nopea yhteys (2022); Asioita, joista en tiennyt pitäväni (2024) ja Sulamispiste (2025) (ks. liitteet 2–4). Valitsin repliikit niin, että puhekieltä esiintyy niin sanastossa, lauserakenteissa kuin muoto-opissa. Repliikeissä esiintyvä puhekieli luo siis illuusiota juuri 2020-luvulla käytetystä puhekielestä. Koska näissä repliikeissä esiintyy myös englanninkielisiä ilmaisuja, analysoin informanttien mielipiteitä myös niitä kohtaan.

Annukka Salama on palkittu suomalainen kirjailija, joka on julkaissut 2010- ja 2020-luvuilla lukuisia, erityisesti nuorille ja nuorille aikuisille suunnattuja romaaneja. Hänen tuotantonsa keskittyy usein nuoruuteen, ihmissuhteisiin ja identiteettiin liittyviin teemoihin ja on saavuttanut laajaa näkyvyyttä suomalaisen nuortenkirjallisuuden kentällä. (WSOY, ei pvm.) Valitsin Salaman 2020-luvun teoksia tähän tutkimukseen, koska ne edustavat suhteellisen tuoretta kotimaista nuortenkirjallisuutta ja niissä käytetty puhekieli on näkyvä osa kerrontaa sekä henkilöhahmojen rakentamista.

Tutkimuskysymykseni ovat

1. Millaisia asenteita kahdella ikäryhmällä on Annukka Salaman 2020-luvun teoksissa esiintyvää puhekieltä kohtaan?
2. Mitä eroja tai yhtäläisyyksiä vastaajien asenteissa on?
3. Mitä vaikutuksia koulutuksella on vastaajien asenteisiin?

Tutkimusmenetelmäni on kvalitatiivinen. Käsittelen kyselyn vastaukset itse, minkä jälkeen analysoin ne tutkimukseeni. En ole erotellut jokaista vastausta tutkielmaani erikseen, vaan olen tehnyt niiden pohjalta yleistyksiä. Siten analysoin vastaajien mielipiteitä nuortenkirjallisuudessa esiintyvistä puhekielen illuusiosta. Hypoteesini on, että vanhempaan ikäryhmään kuuluvat informantit suhtautuvat kyselyyn valitsemisani repliikeissä esiintyvään puhekieleen nuorempaa ikäryhmää negatiivisemmin, koska se on 2020-luvun puhekieltä, jolloin voisi olettaa sen olevan heille vieraampaa. Puhekielellä on myös yleisesti yhteiskunnassa yleiskielen verrattuna alempi asema (Heikkinen–Mantila 2011: 17). Siksi toinen hypoteesini on, että myös nuoremman ikäryhmän informanteissa esiintyy negatiivisia mielipiteitä. Oletan myös, että aineistosta löytyy positiivisiakin mielipiteitä. Odotukseni on myös, että korkeammin koulutetut kokevat puhekielen hyväksyttävämpänä, koska he ovat oman käsitykseni mukaan koulutuksensa vuoksi lukeneet enemmän kirjallisuutta.

1.2 Tutkielman tausta

Tutkimukseni kuuluu sosiolingvistiikan alaan ja kieliasteiden tutkimukseen, sillä tarkastelen sitä, miten tietyt ikäryhmät suhtautuvat johonkin kielen ilmiöön, tässä tapauksessa puhekieleen. Tutkimukseni kuuluu myös vahvasti kansanlingvistiikkaan, sillä keskityn juuri ei-lingvistien kielikäsitteisiin. Tutkimukseni sivuaa samalla kirjallisuudentutkimusta, sillä käsittelen aineistona kirjoitettua nuortenkirjallisuutta. Keskeisimpinä käsitteinä tutkimuksessani ovat puhekieli ja kieliasteet.

Aihe on ajankohtainen, koska pinnalla on ollut suomen kielen tilanne ja tulevaisuus sekä erityisesti se, onko suomen kieli heikentymässä ja ovatko yleiskielen normit rappeutumassa (Heikkinen–Mantila 2011: 17). Tämän lisäksi uskon tutkimukseni auttavan vastaajia ymmärtämään käsityksiä heidän omista lukutottumuksistaan tai -mieltymyksistään. Samalla analysoin, pitäisikö yleiskielen normeja muuttaa puhekieleen sopivammaksi, jos kerran puhekielen käyttö jatkaa kasvuaan ja nostattaa prestiisiään yhteiskunnan eri osa-alueilla (Heikkinen–Mantila 2011: 203).

Tämän lisäksi tutkielmani aihe on ajankohtainen, sillä pinnalla on ollut jo useamman vuoden ajan huoli lasten ja nuorten kirjallisuuden lukemisen vähenemisestä. Rungas lukeminen vaikuttaa positiivisesti lasten ja nuorten kielellisiin taitoihin. Huonot kielelliset taidot ja huono lukutaito puolestaan voivat johtaa huonoon menestymiseen jatko-opinnoissa ja muualla tulevaisuudessa. Lisäksi kirjallisuutta luetaan yhä enemmän elektronisesti. On esitetty, että

sosiaalinen media on vienyt nuorilta kiinnostuksen lukemiseen, sillä se tarjoaa eri tavalla sosiaalisia yhteyksiä sekä myös audiovisuaalisuutta, ja näihin samoihin ulottuvuuksiin painettu kirja ei kykene. (La Rosa 2023: 5, 11.)

Lisäksi vaikka nuorten lukeminen on lisääntynyt yleisellä tasolla, lukutaito on jatkuvassa laskussa. Sosiaalisen median räjähtävän kasvun myötä lukeminen on lisääntynyt, mutta esimerkiksi taito lukea akateemisia tekstejä on laskenut huomattavasti. Sosiaalisessa mediassa käytetty kieli poikkeaa niin vahvasti normitetusta yleiskielestä ja erityisesti tekstistä, jossa on tieteellisiä vivahteita, että niiden luetunymmärtäminen on heikentynyt. Siksi on tärkeää voida tehdä kirjallisuudessa sellaisia kielellisiä valintoja, jotka ohjaavat lukijoitaan takaisin parempaan luetunymmärtämiseen, sillä akateemisten tekstien huonolla ymmärtämisellä on suora vaikutus nuorten tulevaisuuteen ja koulutukseen. (Sundgren 2024: 169–170.)

Oma käsitykseni on, että nuorten lukutaidon heikkeneminen tarkoittaa sitä, että vanhempien ikäluokkien lukutaito on nuorempia ikäluokkia parempi, minkä oletan johtuvan muun muassa siitä, että sosiaalisella medially ei ole aina ollut samanlaista prestiisiä yhteiskunnassa. Tämä näkyy myös epäilemättä siinä, miten vanhemmat ikäluokat lukevat kirjallisuutta tai suhtautuvat siihen tai siinä esiintyviin kielellisiin variaatioihin kuten yleiskielen ja puhekielen vaihteluun. Tämän vuoksi tutkielmani aihe tarjoaa näkökulman myös laajempaan keskusteluun kielen muutoksesta, lukemisesta ja kirjallisuuden saavutettavuudesta.

Aikaisempaa tutkimusta puhekielestä on tehnyt esimerkiksi Olli Kuparinen ja Johanna Vaattovaara (2025) keskittyen erityisesti siihen, miten puhekieli kytkeytyy ihmisten identiteettiin. Myös Jenni Saarinen (2013) ja Sanna Heinonen (2019) ovat tutkineet puhekieltä pro gradu -tutkielmissaan. Nämä ovatkin lähimpänä omaa aihettani, sillä ne käsittelevät kirjallisuudessa käytettyä puhekieltä sekä Saarisen tapauksessa myös sitä, miten siihen suhtaudutaan. Vanhempi katsaus puhekieleen on Hanna Lappalaisen (2001) artikkeli, joka käsittelee erityisesti nuorten käyttämää puhekieltä ja sen tutkimusta.

2 Teoria

2.1 Puhekieli

Terho Itkonen ja Sari Maamies määrittelevät puhekielen kaikkena yleiskielestä poikkeavana kielenä, jota esiintyy jokaisella kielen tasolla: äänne- ja muoto-opissa, lauserakenteissa ja sanastossa (Itkonen–Maamies 2011: 7). Kandidaatintutkielmassani käytän juuri tätä määritelmää. Puhekielellä on kuitenkin lukuisia eri määritelmiä ja sen käyttö vaihtelee suuresti suomalaisessa kaunokirjallisuudessa. Sen yksinkertainen yleispätevä määrittely on lähes mahdotonta ja siksi mainitsenkin, mitä määritelmää itse käytän tutkielmassani. Yleisesti ottaen puhekielen sanotaan elävän rinnakkain kirjoitetun kielen kanssa. Se on se kielen muoto, jonka ihmiset ensimmäisenä oppivat eikä sen oppimiseen tarvita tietoista opiskelua. (Hakulinen 2006: 128.) Lisäksi esimerkiksi Aila Mielikäinen ja Marjatta Palander tarkoittavat puhekielellä kaikkea normittamatonta puhuttua kieltä (Mielikäinen–Palander 2002: 92). Osmo Ikola puolestaan esittää eron puhutun kielen ja puhekielen välille korostaen juuri siitä, että puhekielen määrittely on häilyvää. Yksinkertaistaen hän määritteli sen puhutun yleiskielen ja tietyn alueen asukkaiden yleisesti käyttämän kielimuodon eli kansankielen välimuodoksi. (Ikola 1972: 19.)

Myös esimerkiksi Liisa Tiittula ja Pirkko Nuolijärvi tekevät selkeän eron puhekielen ja puhutun kielen välille. Puhutulla kielellä he tarkoittavat kaikkea suullista kielenkäyttöä. Puhekielellä he puolestaan tarkoittavat normitetusta muodollisesta kielestä poikkeavaa kielimuotoa, joka voi olla kirjoitettua tai puhuttua. Puheenomaisuuden he sen sijaan sanovat edustavan kirjoitetussa kielessä esiintyvää puheen illuusiota. (Tiittula–Nuolijärvi 2013: 14.) Tiittula ja Nuolijärvi myös korostavat sitä, ettei puheen jäljittely kirjallisuudessa ole koskaan täydellistä ja siksi pitääkin muistaa, että ihmisten mielipiteet puhekielestä kirjallisuudessa eivät välttämättä heijasta heidän mielipiteitään puhutusta kielestä.

Julkisessa keskustelussa puhekielen prestiisin kasvu on nähty uhkana yleiskielelle. Yleiskielellä on kuitenkin edelleen puhekieltä ja sen variantteja korkeampi prestiisi, mikä ilmenee, kun mikä tahansa kielessä tapahtuva muutos nähdään yleisesti negatiivisena. Suomen kielen on sanottu esimerkiksi muuttuvan ”päälausevoittoiseksi” ja ”iskulausemaiseksi”. Esimerkiksi sosiaalinen media ja muu julkisuus ovat uhaksi nähtyjä tekijöitä, sillä niissä esiintyy usein tarkistamatonta, suuresti vaihtelevaa kieltä. (Heikkinen–Mantila 2011: 25–29.) Nämä samat näkökulmat ovat keskeisiä myös omassa tutkimuksessani.

2.1.1 Puhekielen funktiot nuortenkirjallisuudessa

Puhekielen käyttö kirjallisuudessa on vuosien saatossa lisääntynyt erityisesti erilaisten tiedotusvälineiden määrän kasvettua, sillä ne ovat monipuolistaneet kieltä niin nopeasti. Etenkään nuortenkirjallisuudessa puhekieli ei yritä vain jäljitellä arkikieltä, vaan sillä rakennetaan esimerkiksi henkilöhahmojen sosiaalisia eroja ja se toimii keskeisenä osana heidän kuvauksessaan. (Tiittula–Nuolijärvi 2013: 39, 231.) Täten se toimii myös keinona, jonka avulla lukija rakentaa suhdettaan heihin. Se toimii siis lukukokemusta muokkaavana elementtinä.

Yksi puhekielen keskeisimmistä funktioista nuortenkirjallisuudessa on autenttisuuden illuusion rakentaminen. Erityisesti dialogeissa, jotka ovat puhekielen tyypillisin esiintymispaikka, ilmenevät, yleiskielen normeista poikkeavat muodot luovat todentuntuisuutta tekstiin. (Tiittula–Nuolijärvi 2013: 19.) Puhekielen avulla teoksista voidaan siis tehdä nuorille, mutta myös muille lukijoille lähestyttävämpiä, koska se luo illuusiota heidän itse käyttämästään kielestä ja heitä ympäröivästä maailmasta.

Autenttisuutta teoksiin rakentaa myös puhekielen ja yleiskielen välinen variaatio. Sillä kirjailijat pystyvät ohjaamaan koko teoksensa yhteisön sosiokulttuurista maisemaa. Esimerkiksi puhekielen ja yleiskielen välinen vaihtelu tekstissä voi ohjailta lukijan tulkintaa henkilöhahmoista, sillä kaikki kirjan standardista poikkeavan kielen käyttö voidaan nähdä esimerkiksi etäännyttävänä tai muuten tyyllittelevänä keinona. Keskeisintä on, että variaatio on tilannekohtaista, kuten se olisi oikeassa elämässäkin. (Tiittula–Nuolijärvi 2013: 18–20, 42–43.) Tämän voi tulkita niin, että keskeisintä on luoda puhekielen illuusiosta kirjallisuudessa mahdollisimman todentuntuinen, jotta lukija pitäytyy lukemisessa, eikä tekstistä tule hänelle liian vaikeasti ymmärrettävä.

2.1.2 Englannin kieli suomen puhekielessä

Kyselyyni valitsemisissa vuorosanoissa on myös englanninkielisiä ilmaisuja ja erottelen analyysissäni myös informanttien suhtautumista näihin. Englannin kielen asema Suomessa on niin vahva, että sitä kohdataan arkielämässä päivittäin. Sen vaikutus näkyy yhteiskunnan jokaisella osa-alueella arkielämästä akateemisuuteen ja työelämään ja samalla suomen kielen käyttöalan ennustetaan kapenevan. (Hiidenmaa 2003: 74–79.)

Nykyään esimerkiksi sosiaalisessa mediassa englannin kieltä kohdataan täysin uudella tavalla. Sen käyttö on lisääntynyt puhekielessä niin paljon, että esimerkiksi kasvava määrä nuoria, jotka eivät puhu englantia äidinkielenään kommunikoivat lähipiirissään, erityisesti ystäviensä kanssa, englanniksi tai osittain englanniksi. (Sundgren 2024: 168–170.) Englannin kieli on ehdottomasti maailman yleisin lingua franca eli yleinen kommunikaatiokieli ja sen räjähdysmäinen kasvu ja sen vaikutukset erityisesti suomen kieleen ovat herättäneet huomiota kaikissa ikäluokissa (Heikkinen–Mantila 2011: 51–52, 76). Siksi haluankin korostaa tutkimuksessani myös tätä ilmiötä.

2.2 Sosiolingvistiikka

Tutkielmani kuuluu sosiolingvistiikan tutkimusalaan. Sosiolingvistiikka tutkii sitä, millaisia sosiaalisia tehtäviä kielellä on, ja selittää kieltä suhteessa yhteiskunnan sosiaalisiin olosuhteisiin. Lisäksi sosiolingvistiikka keskeistä on, miten kielelliset valinnat vaikuttavat johonkin sosiaaliseen tilanteeseen kuten vuorovaikutukseen. Se syntyi Amerikassa 1960-luvulla muun muassa sosiologian, sosiaalipsykologian ja antropologian vaikutuksesta. (Sundgren 2024: 8.)

Sosiolingvistiikan tutkimustapoihin kuuluu niin kvalitatiivisia kuin kvantitatiivisiakin lähestymistapoja aina haastatteluista ja havainnoinneista kyselyihin ja tilastollisiin analyyseihin. Yleisintä sosiolingvistiikassa on puhutun kielen ja sen variaation tutkimus, ja tällainen variaationtutkimus mielletään usein samamerkitykselliseksi määritelmäksi kuin sosiolingvistiikka itse. (Nuolijärvi 2008: 16.)

2.2.1 Kansanlingvistiikka

Kansanlingvistiikka on sosiolingvistiikkaan kuuluva tutkimusala, jonka päätavoitteena on tutkia ei-lingvistien kielikäsitteitä. Ei-lingvisteillä tarkoitetaan sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole saaneet kielitieteellistä koulutusta. Kansanlingvistiikka sijoittuu dialektologian eli murre tutkimuksen ja sosiolingvistiikan välimaastoon. Kansanlingvistiikan vakiinnuttajana pidetään Dennis R. Prestonia, joka kehitti alalle esimerkiksi uudella tavalla tutkimustapoja, kuten mielikuvakartat, joissa informantit rajaavat kartalta olettamansa murrealueet ja nimeävät ne. Ei-lingvisteillä on usein käsitys, että kieli on jaettu murteeseen ja norminmukaiseen kieleen ja nämä kaksi ovat toistensa vastakohtia. Norminmukaista kieltä nimitetään arkisessa puheessa myös kirjakieleksi. (Mielikäinen–Palander 2002: 90–92.)

Kansanlingvistiikan sanotaan olevan keskeinen keino sosiolingvistiikan alan monipuolistamisessa, sillä kansanlingvistiikan avulla päästään ymmärtämään uudenvälisellä tavalla kielenpuhujien kielitietoisuutta. Kansanlingvistiikka tarjoaa uudenvälisen suunnan, joka keskittyy kansan asiantuntijuuteen, mikä on keskeistä, koska kielen muuttuminen on aina lähtöisin kansasta. Johanna Vaattovaara kutsuu tätä puhujalähtöiseksi näkökulmaksi ja vertaa sitä potilaan ja lääkärin erityyppisiin asiantuntemuksiin, sillä potilaan oma kuvaus oireistaan on hyvin keskeistä niiden tulkinnan kannalta. (Vaattovaara 2005: 8.)

2.2.2 Kieliasennetutkimus

Kieliasenteiden tutkimus syntyi 1960-luvulla ja rantautui Suomeen 1970-luvun lopulla. Se keskittyy siihen, millaisia mielikuvia ihmisillä on eri kielimuodoista sekä mikä luo tai muovaa näitä kielikuvia. Kieliasenteet myös usein mielletään yhdeksi sosiolingvistiikkaan sisältyväksi tutkimusalaksi, erityisesti kansanlingvistiikkaan kuuluvaksi alaksi. Kieliasenteiden tutkimus myös tutkii sitä, miten ihmiset suhtautuvat eri kielellisiin muotoihin erilaisissa konteksteissa kuten koulukirjoissa, mediassa tai kirjallisuudessa. (Mielikäinen–Palander 2002.)

Kielten standardisoinnin usein sanotaan ohjaavan eniten ihmisten asenteita kielistä ja niiden piirteistä. Jos kieli on standardisoitu, tarkoittaa se sitä, että siitä löytyy sanakirjoja, kieliopeja ja niin sanottuja tyylioppaita, jotka kertovat kielen erilaisista normeista. Murteilla, slangilla ja muilla vastaavilla standardikielestä poikkeavilla kielen muodoilla on yleensä suurin prestiisi kielenkäyttäjien keskuudessa ja tämä prestiisi on usein stigmatisoitunut juuri siksi, että tällaiset kielelliset muodot eroavat niin vahvasti standardikielestä. (Garrett 2012: 7; Sundgren 2024: 89.) Oma käsitykseni on, että myös kirjallisuudessa käytettyä kieltä verrataan usein standardikieleen, ja se ohjaa lukijoiden käsityksiä siitä, minkälaista kieltä kirjallisuudessa olisi soveliasta käyttää. Täten siis tulkitsen, että standardikieli ohjaa myös lukijoiden käsityksiä kirjallisuuden laadusta eli mitä enemmän kieli noudattaa standardisoinnin normeja, sitä laadukkaampaa sen koetaan olevan.

3 Aineisto ja menetelmät

3.1 Aineiston keruu

Kandidaatintutkielmani aineisto koostuu Webropolilla teettämäni anonyymien kyselyn (ks. liite 1) vastauksista. Kyselyssä käytin monivalintakysymyksiä ja lisäksi avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat saivat vastata mitä tahansa. Kysymyksiä on kyselyssä yhteensä 21, joista valintakysymyksiä on 14 ja avoimia kysymyksiä 7. Tietyissä valintakysymyksissä oli myös piilotettuja avoimia lisäkysymyksiä, jotka näkyivät, kun valitsi tietyn vaihtoehdon (ks. esimerkki 1).

(1) Onko tällaista kieltä mielestäsi sopivaa käyttää kirjallisuudessa?

Jos kysymykseen vastasi *ei*, avautui lisäkysymys, joka pyysi tarkennusta, miksi.

Kyselyssä oli 16 repliikkiä eli vuorosanaa (ks. liitteet 2–4) kolmesta Annukka Salaman nuortenkirjasta, jotka informantit lukivat kyselyn alkaessa ja vastasivat sitten kysymyksiin. Kysymyksiä oli yleisesti puhekielen käytöstä kirjallisuudessa sekä kysymyksiä repliikkien puhekielestä. Näillä kysymyksillä pyrin ensin lyhyesti kartoittamaan informanttien mielipiteitä puhekielen käytöstä kirjallisuudessa yleisesti ja sitten repliikeissä esiintyvistä puhekielestä. Valitsin juuri nämä vuorosanat, koska omasta mielestäni ne kuvasivat parhaiten ja riittävästi sitä, millaista kieltä nuoret hahmot käyttävät Salaman teosten dialogeissa. Lisäksi valitsin repliikit sen perusteella, että puhujat ovat nuoria eli noin 18-vuotiaita, koska tällöin Salama selkeästi eniten käyttää yleiskielestä vahvastikin poikkeavaa kieltä.

Levitin kyselyn linkkiä lähipiirilleni, ja pyysin heitä halutessaan jakamaan sitä eteenpäin. Jaoin kyselyä kuitenkin myös omilla sosiaalisen median tileilläni. Vastauksia sain yhteensä 57. Informantit ja vastaukset olen jakanut kahtia iän perusteella nuorempien informanttien eli alle 30-vuotiaiden vastauksiin ja vanhempien informanttien eli yli 30-vuotiaiden vastauksiin. Tämän kahtiajaon eli dikotomian tein siksi, että vastauksia tarkastellessani kävi ilmi, että suurimmat erot alkavat näkyä juuri tässä jaottelussa. Kahtiajaon tarkoituksena ei ole väittää, että yksittäinen ikävuosi muodostaisi merkittävän eron vastaajien välille, vaan tarkastella laajempia sukupolvien välisiä eroja.

Informantit vastasivat kyselyyn täysin vapaaehtoisesti ja heillä oli mahdollisuus keskeyttää kysely missä kohtaa vastaamista tahansa. Keskityn tutkimuksessani ei-lingvistien

kielikäsityksiin enkä kielitieteellisiin näkökulmiin, koska analysoin informanttien henkilökohtaisia mielipiteitä Annukka Salaman käyttämästä puhekielestä, joka on illuusiota 2020-luvun puhekielestä. Tämän vuoksi en ole rajannut informanteista pois lingvistejä.

Lisäksi kysyin vastaajilta heidän korkeinta saavuttamaansa koulutustasoa, sillä Semi Purhosen, Jukka Gronown, Riie Heikkilän, Nina Kahman, Keijo Rahkosen ja Arho Toikan tekemän kyselytutkimuksen mukaan korkeampi koulutustaso korreloi lukemisen määrän kanssa niin, että korkeammin koulutetut lukevat yleisesti enemmän kirjoja vuodessa. Sen lisäksi korkea koulutus yleensä myös takaa sen, että kirjoja on luettu genreiltään ja lajeiltaan laajemmin. (Purhonen–Gronow–Heikkilä–Kahma–Rahkonen–Toikka 2014: 72.) Tällöin voi myös olettaa, että korkeammin koulutettujen käsitys kirjallisuudesta on laajempi, mikä puolestaan tuo uudenlaisia näkemyksiä aineistoon ja siten myös analyysiini.

3.2 Analyysin menetelmä

Tutkielmassani analyysiluku etenee alkaen yleisen suhtautumisen pintapuolisesta analyysistä, minkä jälkeen analysoin informanttien suhtautumista aiemmin mainitsemani dikotomian mukaan. Nuorempien vastaajien asennoitumista analysoin luvussa 4.2.1. ja analysoin vanhempien vastaajien suhtautumista luvussa 4.2.2. Sen jälkeen vertailen näitä luvussa 4.2.3. Luvussa 4.3 analysoin koulutuksen vaikutusta informanttien mielipiteisiin. Havainnollistan analyysia esimerkeillä aineistosta, jotka ovat suoria lainauksia kyselyn vastauksista. Olen valinnut esimerkit siten, että ne eivät ole samojen informanttien vastauksista, jotta ne edustaisivat aineistoa mahdollisimman laaja-alaisesti.

Analyysissa on hyvä muistaa, että se keskittyy ainoastaan niiden ikäryhmien edustajien mielipiteisiin, jotka vastasivat kyselyyni ja esittää yleistyksiä niistä mielipiteistä. Tässäkin analyysissa on myös tärkeää pitää mielessä ihmisten yksilölliset piirteet ja mielipiteet eikä kielenkäyttäjän tausta, esimerkiksi ikä tai koulutus, ole välttämättä automaattinen selitys heidän kielellisille totumuksilleen (Lappalainen 2001: 93). Täten tulkitsem, että se ei ole myöskään automaattinen selitys yksilöiden lukutottumuksille.

4 Analyysi

4.1 Suhtautuminen repliikkien puhekieleen yleisesti

Informantit ovat heti kyselyn alussa lukeneet Salaman teoksista valitsemani repliikit, jotta ne toimisivat esimerkkeinä nuortenkirjallisuudessa esiintyvistä puhekielen illuusiosta.

Puhekielen käyttöä kirjallisuudessa ylipäänsä pidettiin melko normaalina, ja esimerkkinä annettiin useampaan kertaan Väinö Linnan käyttämä puhekieli Tuntemattomassa sotilaassa.

Lisäksi puhekieli nähtiin keinona tehdä kirjoista lähestyttävämpiä sekä realistisempia.

Kuitenkin liika puhekieli nähtiin useimmiten kirjallisuuden laatua heikentävänä tai lukemista vaikeuttavana (ks. esimerkit 2 ja 3).

(2) ”Halventaa suomen kielen arvoa ja merkitystä.”

(3) ”- - tekee tekstistä hankalampaa luettavaa”

Edellä mainitut esimerkit ovat kahden vanhemman informantin vastaukset yleiseen kysymykseen puhekielestä; miksi sitä ei olisi sopivaa käyttää kirjallisuudessa.

Puhekieli oli vastaajien mielestä yleisesti hyväksyttävää silloin, kun sitä käytetään hillitysti tai ainoastaan dialogeissa. Osan mielestä puolestaan vain murre sanojen käyttö on hyväksyttävää kun taas englanninkielisten sanojen viljely ei, koska ne nähdään kieltä köyhdyttävänä piirteinä. Aineistossa esitettiin myös näkemyksiä siitä, miten yleiskieltä ja puhekieltä tulisi käyttää kirjallisuudessa, mikä vastaa johdannossa mainitsemaani syytä siitä, miksi koen, että tutkimukseni aihe on ajankohtainen.

4.2 Iän vaikutus suhtautumiseen

4.2.1 Nuorempien vastaajien suhtautuminen

Noin puolet kyselyn vastaajista olivat alle 30-vuotiaita. Tarkoitan tätä ikää, kun käytän ilmaisua ”nuoremmat vastaajat” tai ”nuoremmat informantit” tutkielmassani. Ensimmäinen keskeinen huomio on, että puolet nuoremmista informanteista koki, että puhekieltä on vaikeampaa tai hitaampaa lukea. Noin neljäsosan vastauksen perusteella niinkin laaja käyttö kuin jokaisella kielentasolla esiintyvä puhekieli oli informanttien mielestä yllättävää.

Puhekielellä pyritään kirjallisuudessa tuomaan autenttisuutta tekstiin (Tiittula–Nuolijärvi 2013: 11) ja suurimman osan nuorempien informanttien mielipiteistä olivat yhteneväisiä

tämän esityksen kanssa. He kokivat, että etenkin dialogeissa puhekielen käyttö on hyväksyttävää, koska se tekee tekstistä tällöin realistisempaa (ks. esimerkit 4 ja 5). Esimerkit ovat vastauksia kysymykseen, millaisia tunteita tai mielikuvia Salaman luoman 2020-luvun puhekielen illuusion käyttäminen kirjallisuudessa herättää.

(4) ”Tuntuu aidommalta nuorten keskustelussa”

(5) ”Tekee kirjasta samaistuttavamman”

Nuoremmat informantit siis ymmärtävät puhekielen käytön, kun se kuvastaa henkilöhahmojen puhetta, mutta se ei saa levitä muualle tekstiin. Tämä kytkeytyy Tiittulan ja Nuolijärven esitykseen siitä, että erityisesti dialogeissa esiintyvä puhekieli syventää lukijoiden mielikuvia ja tulkintoja henkilöhahmoista tehden lukukokemuksesta autenttisemman (Tiittula–Nuolijärvi 2013: 231). Täten voi tulkita, että nuoremmat informantit eivät kaipaa puhekieltä muualle tekstiin, jotta se tekisi siitä heidän mielestään aidompaa, vaan sen käyttäminen dialogeissa riittää.

Toinen merkittävä huomio nuorten informanttien suhtautumisessa on myös se, että heidän mielestään englannin kieltä ei pitäisi käyttää. Sosiaalisella medially on kuitenkin suuri vaikutus nuorten kielenkäyttäjien kielellisiin valintoihin ja englannin kieli kasvattaa asemaansa nuorten keskuudessa (Sundgren 2024: 168–170). Useamman nuoremman informantin mielestä englanninkieliset sanat repliikeissä kuitenkin hankaloittivat lukemista ja erityisesti finglish eli englannin ja suomen kielen sekoitus herätti negatiivisia mielipiteitä (ks. esimerkki 6). Esimerkki 6 on vastaus kysymykseen, särähtikö jokin repliikkien sanoista tai muodoista korvaasi. Tämän voi tulkita niin, että vieraskieliset ilmaukset koetaan tekstin sujuvuutta rikkovina. Lisäksi voi tulkita, että informantti odottaa kaunokirjallisuudelta enemmän yleiskielisyyttä. Vastauksessa korostuu myös ajatus siitä, että runsas englannin kielen käyttö toimii lukijaa etäännyttävänä tekijänä.

(6) ”Kaikki englanninkieliset kohdat, koska mielestäni se on hankala lukea suomenkielisen tekstin välistä”

Huomattavaa on kuitenkin se, että nuoremmilla vastaajilla ei ollut vaikeuksia vuorosanojen kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä eivätkä he uskoneet, että kirjallisuudessa yleisesti käytetty puhekieli vaikuttaa kirjallisuuden laatuun. Tämä puolestaan kytkeytyy esitykseen siitä, että korkeammin koulutetut ovat lukeneet kirjallisuutta enemmän (Purhonen ym. 2014:

72). Vaikka nuoremmisakin vastaajissa oli korkeasti koulutettuja, suurin osa heistä ei ollut. Täten siis nuoremmat vastaajat eivät välttämättä ole lukeneet esimerkiksi akateemista kirjallisuutta tai muuta korkeakirjallisuutta, eikä heillä ole samanlaisia lähtökohtia kielen varianttien vertailuun kuin esimerkiksi korkeasti koulutetuilla vanhemmilla informanteilla.

Lisäksi nuoremmat informantit kiinnittivät melko runsaasti huomiota siihen, kuulostaako kieli siltä, miltä nuoret oikeasti puhuvat. Puolet informanteista vastasi, että vuorosanojen kieli kuulostaa teennäiseltä ja näistä vastaajista puolet kuului nuorempiin informantteihin. He huomasivat sitaateista myös sanoja tai sanontoja, jotka olivat heidän mielestään jo vanhahtavia, esimerkiksi sana *pimu*, vaikka niiden käyttäjät ovat Salaman teoksissa suurin piirtein saman ikäisiä tai hieman nuorempia (ks. esimerkki 7).

(7) ”Kuulostaa aikuiselta, joka yrittää matkia nuorten puhetta”

Nuoremmat informantit osasivat myös kertoa, että tällaisten vanhempaan puhekieleen kuuluvien sanojen, kuten *pimu*, käyttö tekstissä rikkoo saumattomuutta, koska kaikki sanat eivät kuulostaneet nuorten puheelta. Lisäksi nuoremmat informantit kertoivat avoimissa vastauksissa, että koska repliikkienkään teksteissä kaikki sanat eivät olleet heidän mielestään täysin puhekielisiä, puhekieli ei ollut niin uskottavaa kuin olisi voinut (ks. esimerkki 8).

(8) ”sana ”kyllä” pitäisi olla ”kyl”, jotta olisi uskottavaa”

Yllä mainittu esimerkki viittaa vuorosanaan teoksesta Sulamispiste (ks. liite 4), jossa esiintyy sana *kyllä*. Esimerkit 7 ja 8 ovat molemmat vastauksia kysymykseen, särähtääkö jokin repliikkien sanoista tai muodoista korvaasi. Kaikenlainen puhekieli ei siis esimerkkien 7 ja 8 informanttien mielestä tee automaattisesti teoksen kielestä samaistuttavampaa, vaan tietyt variantit voivat myös rikkoa autenttisuutta.

4.2.2 Vanhempien vastaajien suhtautuminen

Vanhempiin vastaajiin tai vanhempiin informantteihin viitatessani tarkoitan yli 30-vuotiaita informantteja. Ensimmäinen keskeinen huomio on se, että vanhempien informanttien mielestä puhekieltä on valitsemisiani repliikeissä liikaa. Jos sitä olisi vähemmän, se olisi hyväksyttävää ja se pitäisi poistaa kokonaan kaikkialta muualta paitsi dialogeista, koska muuten se vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä (ks. esimerkit 9 ja 10).

(9) ”Luen mieluummin kirjakieltä, se on nopeampaa ja helpompaa”

(10) ”Ehkä olisi helpompi lukea kirjakieltä hiukan oli outoja sanoja.”

Vanhemmilla informanteilla oli myös jonkin verran vaikeuksia repliikkien ymmärtämisessä, erityisesti niissä esiintyvien englanninkielisten sanojen. Se myös mitä luultavimmin kytkeytyy siihen, miksi heidän on vaikeaa hyväksyä puhekielen runsasta käyttöä kirjallisuudessa, sillä tekstien ymmärtäminen vaikeutuu tällöin. He myös osoittivat useaan otteeseen avoimissa kysymyksissä harmituksensa siitä, että heidän mielestään suomen kieli köyhtyy vieraskielisten ilmausten takia (ks. esimerkit 11 ja 12).

(11) ”vieraskielisten sanojen käyttö köyhdyttää kieltä”

(12) ”on sääli että puhekieliset ilmaisut ja lainasanat englannin kielestä ovat ottaneet niin isoa roolia suomen kirja ja puhekielessä”

Esimerkit 9–12 ovat vastauksia kysymykseen, millaisia tunteita tai mielikuvia puhekielen käyttö kirjallisuudessa herättää. Esimerkeissä 9 ja 10 korostuu mielestäni se, miten yleiskieli nähdään vanhempien informanttien joukossa puhekieltä neutraalimpana ja helpompana vaihtoehtona. Informanteilla on tietyt odotukset siitä, minkälaista kieltä kirjallisuudessa pitäisi käyttää ja sitä kieltä verrataan epäilemättä standardikieleen, joka useimmiten ohjaa ihmisten kieliasteita (Garrett 2012: 7). Esimerkeissä 11 ja 12 puolestaan informantit tuovat ilmi huolen suomen kielen muutoksesta. Edellä mainitut esimerkit myös tuovat esiin vanhempien informanttien normatiivisen käsityksen siitä, millaista kirjallisuudessa käytetyn kielen pitäisi olla.

Noin neljännes vanhemmista informanteista kertoi hyväksyvänsä esimerkiksi vakiintuneiden murre sanojen käytön, kuten lyhennetyt muodot yksikön ensimmäisestä ja yksikön toisesta persoonasta. Tässä kohtaa jopa kaksi informanttia mainitsi Harry Potter -kirjasarjoissa esiintyvän henkilö hahmon Rubeus Hagrid, joka käyttää näitä heidän mielestään onnistuneesti. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että Rubeus Hagridin hahmon vuorosanat ovat englannista käännettyjä, mutta toimivat silti vertailun kohteena. Lisäksi he mainitsevat useampaan kertaan Väinö Linnan Tunteeton sotilas -teoksen, jossa puhekieltä on runsaasti ja vanhempien informanttien mielestä sitä käytetään teoksessa onnistuneesti. Kuitenkin muutama informantti mainitsi myös, että Tunteeton sotilas -teos on jäänyt heiltä lukematta siinä runsaasti käytetyn puhekielen takia.

Harry Potter -kirjojen ja Tuntematon sotilas -teoksen mainitseminen puoltaa luvussa 2.2.2 mainitsemaani esitystä siitä, minkälaiseen kirjallisuuteen ja kirjallisuudessa käytettyyn kieleen vanhemmat informantit ja vanhemmat sukupolvet yleisestikin vertaavat nuortenkirjallisuuden kieltä ja minkälainen kirjallisuuden kieli ohjaa heidän käsityksiään erilaisista kielellistä valinnoista. Lisäksi repliikeissä käytetty puhekieli on heille vierasta, koska se jäljittelee erityisesti 2020-luvun puhekieltä, jota he eivät välttämättä käytä itse tai kohtaa jokapäiväisessä elämässään.

Yli puolet vanhemmista informanteista lisäksi koki, että puhekielen, erityisesti repliikeissä esiintyvän puhekielen, käyttö halventaa kirjallisuuden laatua. Heidän mielestään puhekieli erottaa muun kirjallisuuden niin kutsutusta korkeakirjallisuudesta ja sopii enemmän ”maanläheisempään” makuun kirjojen suhteen. Tämä on kuitenkin ristiriidassa niiden vanhempien vastaajien mielipiteiden kanssa, jotka mainitsevat esimerkiksi Tuntemattoman sotilaan paljon puhekieltä käyttävänä kirjana, koska yhdistän Tuntematon sotilas -teoksen suomalaiseen korkeakirjallisuuteen ja siinä puhekielellä on vahva rooli henkilöhahmojen rakentamisen kanssa ja täten se toimii suurenakin lukukokemusta muokkaavana tekijänä. Tässäkin analyysissä on kuitenkin tärkeää pitää mielessä informanttien yksilölliset erot, mielipiteet ja tottumukset.

Avoimissa vastauksissa vanhempien vastaajien mielipiteet olivat selkeästi ilmaistuja ja osittain hyvinkin negatiivisia (ks. esimerkki 13). Esimerkki 13 on vastaus kysymykseen, millaisia mielikuvia repliikkien puhekieli herättää.

(13) ”Kirja menee kiinni ja takaisin kirjastoon tai poistuu sovelluksesta.”

Salaman luoma puhekielen illuusio on siis yllä mainitun esimerkin kirjoittaman informantin mielestä niin huonoa, että hän ei pystyisi lukemaan sitä enempää. Tämä saattaa kytkeytyä myös tulkintaani siitä, että kirjallisuuden kieltä verrataan eniten normitettuun standardikieleen ja siitä poikkeava kieli nähdään stigmatisoituneena ja haitallisena, mutta tämä saattaa myös olla vain yksilöllinen mielipide.

Esimerkissä 14 vanhempi informantti vastaa kysymykseen, miten paljon olisi hyväksyttävää käyttää puhekieltä kirjallisuudessa. Erittäin mielenkiintoista on se, että informantti käyttää ilmaisua ”parempaa kieltä” (ks. esimerkki 14), mikä viittaa siihen, että hän kokee puhekielen huonompina kielimuotona kuin standardisoidun yleiskielen ja esittää toiveen, että kirjallisuutta tekevät eivät käyttäisi sitä, koska hän kokee sen niin vahingollisena ja jopa

tuntee pettymystä siitä, että kirjailijat, jotka tekevät kirjallisuutta työkseen, käyttävät sitä. Kukaan muu vanhempi informantti ei näin selkeästi ilmaissut pitävänsä puhekieltä yleiskieltä huonompana.

(14) ”- - toivoisi tietysti, että kirjallisuutta tekevät käyttäisivät parempaa kieltä”

Huomioitavaa on myös se, että alle neljännes vanhemmista informanteista oli hyväksyviä puhekieltä kohtaan (ks. esimerkki 15). Esimerkki on vastaus kysymykseen, millaisia mielikuvia puhekielen käyttö kirjallisuudessa herättää.

(15) ” Jos kieli on sujuvaa, eikä teennäistä, niin kiinnostavaa ja kannatettavaa varsinkin nuorisolle suunnatussa kirjallisuudessa.”

Puhekielen käyttö on siis perusteltua, koska sillä houkutellaan nuoria lukijoita lukemaan ja koska se tekee teksteistä realistisempia. He kertoivat, että vaikka se ei ollut heidän itsensä mielestä kiinnostavaa, se puhuttelee kuitenkin kohdeyleisöään ja on siksi hyväksyttävää.

4.2.3 Ikäryhmien suhtautumisten vertailua

Vaikka nuortenkin vastaajien suhtautuminen oli pääosin negatiivista, vanhempien vastaajien asennoituminen oli sitäkin negatiivisempaa, mutta tämä havainto vastasi odotuksiani. Kuten aiemmin mainitsin vanhempien informanttien negatiivisuuden voi tulkita johtuvan siitä, että he eivät kohtaa vuorosanoissa käytettyä kieltä niin helposti ja usein kuin nuoremmat, koska se on 2020-luvun puhekieltä jäljittelevää. He eivät ole tottuneet siihen ja siksi he vastaanottavat sen nuorempia vastaajia negatiivisemmin. He eivät myöskään luultavasti lue nuortenkirjallisuutta vapaa-ajallaan ja siksi niissä käytetty kieli saattaa tulla heille yllätyksenä.

Lisäksi noin neljännes nuoremmista informanteista oli sitä mieltä, että puhekieltä voisi käyttää enemmänkin, ja he olivat hyväksyvämpiä kirosanoja ja englanninkielisiä sanoja kohtaan. Nuorilla vastaajilla ei ollut lähes laisinkaan ongelmia repliikkien ymmärtämisessä eikä puhekieltä ollut heidän mielestään liikaa. Tämän voi tulkita johtuvan siitä, että kieli on heillä arkielämästä tuttua eivätkä heidän käsityksensä kirjallisuuden kielestä ole niin normatiivisia. Vanhempien vastaajien joukossa oli enemmän kielteisyyttä puhekielen määrän suuruutta kohtaan. Vastaajat olivat kuitenkin yleisesti samaa mieltä siitä, että puhekielen käyttö pitäisi rajoittaa dialogeihin ja muut osat teoksista, kuten kerronta, pitäisi kirjoittaa standardisoidulla yleiskielellä. Informantit tekevät siis eron puheen jäljittelyn ja varsinaisen kerronnan välille.

Nuoremmat vastaajat eivät myöskään antaneet esimerkkejä kirjallisuudessa käytetystä puhekielestä toisin kuin vanhemmat vastaajat, jotka useaan otteeseen nimesivät Tuntemattoman sotilaan onnistuneena puhekielen käytön esimerkkinä. Nuoremmat informantit eivät muutenkaan vastauksissaan erottaneet murteellisuuksia puhekielestä toisin kuin vanhemmat informantit, joista suurin osa nimesi enemmän stigmatisoituneen kielen negatiiviseksi, esimerkiksi kiroilun ja slangin, jota ei saisi käyttää lainkaan, mutta mainitsi hyväksyvänsä murteiden käytön.

Noin puolet vastaajista koki kyselyssä esitetyissä vuorosanoissa käytetyn puhekielen teennäiseksi. Näistä puolet kuului nuorempiin ikäluokkiin ja puolet vanhempiin, mutta ainoastaan nuoremmat informantit nimesivät esimerkiksi tietyt sanat, kuten san *kreisi* tai *pimu*, vanhahtaviksi. Tämä johtunee siitä, että vanhemmat vastaajat eivät kuule 2020-luvun nuorten puhumaa kieltä välttämättä samalla tavalla elämässään esimerkiksi ystäviensä keskuudessa kuten nuoremmat vastaajat ja aitouden arvioiminen on heille täten vaikeampaa.

Molemmissa ikäryhmissä ilmeni mielipiteitä siitä, että puhekielen käytön pitäisi vaihdella kirjallisuuden lajista, tyylistä tai genrestä riippuen (ks. esimerkit 16 ja 17).

(16) ”Riippuu tietysti kirjan aiheesta ja tyylistä onko se sopivaa.”

(17) ”Arvostan myös sitä, että esim. tietokirjat yms. ovat yleiskieltä”

Esimerkki 16 on nuoremman informantin vastaus kysymykseen, millaisia mielikuvia repliikkien kieli herättää ja esimerkki 17 on vanhemman informantin vastaus kysymykseen, miten paljon on hyväksyttävää käyttää puhekieltä kirjallisuudessa. Molemmista esimerkeistä käy ilmi se, että kumpaankin ikäryhmään kuuluvat informantit kokevat yleiskielen olevan se kielen muoto, jonka prestiisi on korkeampi. Tätä puoltaa myös vastausten yleinen negatiivisuus. He eivät siis koe, että yleiskielen normeja pitäisi soveltaa puhekieleen sopivammaksi vaan haluavat pitää nämä kaksi kielen muotoa erillään toisistaan ja säilyttää yleiskielen puhekieltä parempana kielimuotona.

4.3 Koulutuksen vaikutus suhtautumiseen

Tässä alaluvussa käsittelen sitä, mitä eroja eri koulutustaustan omaavien informanttien mielipiteillä on. Ensimmäinen keskeinen huomio on se, että korkeammin koulutetuilla ei ollut vaikeuksia repliikkien ymmärtämisessä iästä riippumatta. Esimerkiksi alemman korkeakoulutukinnon suorittanut nuorempi informantti vastasi ymmärtävänsä repliikit

ongelmitta, kuten myös useampi alemman korkeakoulututkinnon suorittanut vanhempi informantti. Kuten luvussa 2 kerroin, on esitetty, että korkeasti koulutetut ovat lukeneet kirjoja usein enemmän ja genreiltään laajemmin, mikä vaikuttaa myös siihen, miten he ymmärtävät kirjallisuutta tai osaavat lukea sitä (Purhonen ym. 2014: 72).

Vuorosanojen ymmärtämisessä eniten ongelmia oli ammattioppilaitoksen ja ylempään korkeakoulututkinnon korkeimmaksi saavuttamaksi koulutustasoksi nimenneillä informanteilla. Tämä selittynee osittain sillä, että ylempään korkeakoulutuksen saavuttaneet informantit olivat pääosin vanhempia vastaajia, mutta myös nuoremmat ammattioppilaitoksen käyneet informantit vastasivat ymmärtämisessä olleen vaikeuksia. Tämä puolestaan luultavasti johtuu siitä, että englanninkieliset sanat ja ilmaukset ovat aiheuttaneet vaikeuksia, ja oma käsitykseni on, että ammattioppilaitoksissa kielen opiskelu on huomattavasti vähäisempää kuin korkeakouluissa tai lukioissa.

Toinen mielenkiintoinen huomio on se, että korkeakoulututkinnon suorittaneiden informanttien keskuudessa nousi useammin esiin se, että he ymmärtävät puhekielen käytön, koska se houkuttelee nuoria lukijoita lukemaan. He osasivat avoimissa kysymyksissä kertoa esimerkiksi mielipiteensä siitä, miten kielellinen variaatio monipuolistaa kirjallisuuden alaa ja samalla lukijakuntaa (ks. esimerkit 18–20). Edellä mainitut esimerkit ovat vastauksia kysymykseen, millaisia tunteita tai mielikuvia puhekielen käyttäminen kirjallisuudessa herättää. Vastauksista voidaan päätellä, että korkeakoulututkinnon suorittaneet tarkastelevat kielen tehtävää normien sijaan käytännöllisyyden ja kohderyhmän näkökulmasta. Heidän suhtautumisensa on siis joustavampaa, mikä puolestaan voi johtua siitä, että he ovat kohdanneet kirjallisuutta koulutuksensa puolesta laajemmin.

(18) ”Jos kieli on sujuvaa, eikä teennäistä, niin kiinnostavaa ja kannatettavaa varsinkin nuorisolle suunnatussa kirjallisuudessa.”

(19) ”Hienoa kun kirjallisuus heijastaa yhteiskunnan eri vaiheita ja myös ikäluokkia.”

(20) ”- - jos esim. tällaisen kielen käyttäminen innostaisi nuoria enemmän lukemaan kirjallisuutta, niin sehän olisi positiivista”

Eniten negatiivisuutta puhekieltä kohtaan löytyy ammattioppilaitoksen suorittaneiden vastauksista (ks. esimerkit 13 ja 21).

(21) ”Ei kiinnosta lukea tällaista tekstiä”

Vastaukset, jotka näkyvät esimerkeissä 13 ja 21 kytkeytyvät myös epäilemättä siihen, että korkeammin koulutetut ovat lukeneet enemmän ja runsaammin kirjallisuutta eri genreistä. Ammattioppilaitoksen suorittaneet eivät välttämättä ainakaan koulutuksensa puolesta ole ja siksi he eivät välttämättä ole tottuneet kyseisen kielen käyttämiseen eivätkä he ole yhtä suvaitsevaisia. Kuitenkin tässäkin on tärkeää pitää mielessä yksilölliset erot ja se, ettei mikään yksi tekijä kielenkäyttäjän taustassa välttämättä ole suoranainen syy mihinkään asennoitumiseen. Yleisesti ottaen koulutuksella ei näytä olevan yhtä suurta merkitystä kieliasteisiin kuin iällä. Koulutustausta ei ole silmiinpistävästi mielipiteitä jakava elementti tutkimukseni informanteissa.

5 Lopuksi

Tässä tutkimuksessa tutkin sitä, minkälaisia mielipiteitä kahden eri ikäryhmän ja eri koulutustaustojen edustajilla on Annukka Salaman 2020-luvun teoksissa käytetystä puhekielestä. Teettämäni kyselyyn sain 57 vastausta, jotka toimivat tutkimukseni aineistona. Kyselyssä oli yhteensä 16 repliikkiä Salaman kolmesta teoksesta Ripley – Nopea yhteys (2022); Asioita, joista en tiennyt pitäväni (2024) ja Sulamispiste (2025). Tutkimusmenetelmäni oli kvalitatiivinen, koska en tarkastellut tuloksia kvantitatiivisesti, vaan pyrin tekemään yleistyksiä kyselyn vastauksista itse. Tutkimukseni keskittyy erityisesti kansanlingvistiikkaan kieliasteiden näkökulmasta sivuten samalla kirjallisuudentutkimusta.

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Millaisia asenteita kahdella ikäryhmällä on Annukka Salaman 2020-luvun teoksissa esiintyvää puhekieltä kohtaan?
2. Mitä eroja tai yhtäläisyyksiä vastaajien asenteissa on?
3. Mitä vaikutuksia koulutuksella on vastaajien asenteisiin?

Keskeisin analyysini aineistosta oli, että Annukka Salaman 2020-luvuilla julkaistuiden teosten puhekieleen suhtaudutaan molemmissa ikäryhmissä melko negatiivisesti. Yleisesti kaikenikäisissä negatiivisia mielipiteitä oli huomattavasti positiivisia mielipiteitä enemmän. Puhekielen esitettiin esimerkiksi vaikeuttavan lukemista, huonontavan kirjallisuuden laatua ja latistavan lukijoiden mielenkiintoa. Se on hyväksyttävää, kun sitä esiintyy vähäisesti, esimerkiksi pelkästään dialogeissa. Kuitenkin positiivisiakin mielipiteitä oli, jotka puolestaan keskittyivät siihen, miten puhekielen käyttäminen on tärkeää, koska se houkuttelee nuoria lukemaan kirjoja enemmän.

Lisäksi tutkimukseni osoitti, että vanhempien informanttien suhtautuminen 2020-luvun puhekielen illuusioon oli nuorempiin informantteihin verrattuna negatiivisempaa ja positiivisia mielipiteitä löytyi enemmän nuorempien informanttien joukosta. Molemmat ikäryhmät kuitenkin kokivat, että esimerkiksi englannin kielen käyttö ei ole suotavaa, koska se tekee tekstistä sekavaa ja vaikeammin ymmärrettävää. Kuitenkin englannin kieleen vanhemmat informantit suhtautuivat myös nuorempia negatiivisemmin. Lisäksi informantit molemmissa ikäryhmissä nostivat esiin sen, että he pitävät yleiskieltä puhekieltä parempana kielenä eikä puhekieltä pitäisi käyttää esimerkiksi tietokirjallisuudessa.

Vaikeuksia tutkimuksessa esiintyi eniten silloin, kun päätin, miten jaottelen informantit. Aluksi halusin erotella jokaisen ikäryhmän toisistaan, mutta tutkielman rajatun pituuden vuoksi tämä ei lopulta onnistunutkaan. Siksi päätinkin vielä melko myöhäisessä vaiheessa sittenkin jakaa aineistoni vain puoliksi kahteen eri ikäryhmään jolloin

Tulevaisuudessa kiinnostavaa olisi teettää kysely, jossa ihmisiltä kysyttäisiin suuremmin mitä mieltä he olisivat yleiskielen normien väljentämisestä tai olisiko heidän mielestään suotavaa, että puhekieltä esiintyisi myös muissa kirjoitetuissa teksteissä. Olisi mielenkiintoista esittää kyselyssä hypoteesi siitä, että yleiskielen normeja tosiaan sovellettaisiin puhekieleen sopivammaksi ja puhekielisyydet leviäisivät akateemisiin teksteihin tai tietokirjallisuuteen. Lisäksi olisi mielenkiintoista vertailla kielenkäyttäjien mielipiteitä esimerkiksi lyriikassa käytetyn puhekielen ja jossain muussa fiktiivisessä tekstissä esiintyvän puhekielen välillä.

Lähteet

- Garrett, Peter 2012. *Attitudes to Language*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Heinonen, Sanna 2019. *Puhekielisyyden toteutuminen suomalaisessa sanomalehdessä : Hesarissa festaroitiin heinäkuu*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Tampereen yliopiston viestintätieteiden tiedekunta. URN: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201906091929>.
- Heikkinen, Vesa – Mantila, Harri 2011. *Kielemme kohtalo*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hiidenmaa, Pirjo 2003. *Suomen kieli – who cares?* Otava, Helsinki.
- Ikola, Osmo 1972: Kirjakieli ja puhekieli, yleiskieli ja murre. *Sananjalka*, 14:1, s. 16–26. Suomen Kielen Seura, Turku. DOI: <https://doi.org/10.30673/sja.86364>.
- Itkonen, Terho – Maamies, Sari 2011. *Uusi kieliopas*. Neljäs, tarkistettu painos. Tammi, Helsinki.
- Kuparinen, Olli – Vaattovaara, Johanna 2025. Murteesta ja identiteetistä 2020-luvulla : Piirrelähtöiseen itseraportointimenetelmään perustuva kyselytutkimuksen analyysi. – *Virittäjä*, 129:1, s. 63–90. Kotikielen Seura, Helsinki. DOI: <https://doi.org/10.23982/vir.148345>.
- Lappalainen, Hanna 2001. Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä*, 105:1, s. 74–101. Kotikielen Seura, Helsinki. Viitattu 23.11.2025. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40068>.
- La Rosa, Lotta-Sofia 2023. Nuorten hiipuva lukuhalu lukemiskulttuurin murroksessa. – *Avain*, 19:4, s. 4–23. Kirjallisuudentutkijain Seura, Helsinki. DOI: <https://doi.org/10.30665/av.116080>.
- Luosujärvi, Iina 2013. *Kuusamolaisnuorten puhekieli ja sen tiedostaminen*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Oulun yliopisto. URN: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201305301382>.
- Mielikäinen, Aila – Palander, Marjatta 2002. Suomalaisen murreasenteista. – *Sananjalka*, 44:1, s. 86–109. Suomen Kielen Seura, Turku. DOI: <https://doi.org/10.30673/sja.86635>.
- Nuolijärvi, Pirkko 2008. Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – *Kieli, diskurssi ja yhteisö*, s. 13–38. Toim. Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.

- Purhonen, Semi – Gronow, Jukka – Heikkilä, Riie – Kahma, Nina – Rahkonen, Keijo – Toikka, Arho 2014. *Suomalainen maku: kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Saarinen, Jenni 2013. *Puhekieli sanomalehtitekstissä – kahden ikäryhmän käsityksiä*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Tampereen yliopiston kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö. URN: <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-23791>.
- Salama, Annukka 2022. *Ripley – Nopea yhteys*. WSOY, Helsinki.
- Salama, Annukka 2024. *Asioita, joista en tiennyt pitäväni*. WSOY, Helsinki.
- Salama, Annukka 2025. *Sulamispiste*. WSOY, Helsinki.
- Sundgren, Eva 2024. *Sociolingvistik*. Kolmas, tarkistettu painos. Liber AB, Tukholma.
- Tiittula, Liisa – Nuolijärvi, Pirkko 2013. *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vaattovaara, Johanna 2005. Lisää lingvistiikkaa kansan käsityksistä. – *Virittäjä*, 109:3, s. 466–475. Kotikielen Seura, Helsinki. Viitattu 27.5.2026. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40433>.
- WSOY, ei pvm. *Annukka Salama*. [Verkkosivu.] Viitattu 25.5.2026. Saatavissa: <https://www.wsoy.fi/tekija/annukka-salama/>.

Liitteet

Liite 1. Webropol-kyselyn kysymykset

*Näkyvillä, jos vastaa *ei*

**Näkyvillä, jos vastaa *kyllä*

Erottuvatko puhekieliset muodot repliikeistä?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Onko repliikeistä helppo huomata, mitkä kohdat ovat puhekielisiä?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Kuulostaako kieli mielestäsi siltä, miten nuoret oikeasti puhuvat?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Vaikuttaako kieli siltä, että puhekieltä yritetään matkia liikaa eli vaikuttaako kieli teennäiseltä?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Ymmärsitkö repliikit ongelmitta?

- Kyllä

- Ei
- En osaa sanoa

Onko puhekieltä mielestäsi liikaa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Haluaisitko, että puhekieltä olisi enemmän?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

*Miksi?

Koetko, että tällainen kieli tekee tekstistä realistisempaa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Onko tällaista kieltä mielestäsi sopivaa käyttää kirjallisuudessa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

*Miksi?

Repliikit ovat pidemmistä romaaneista. Olisiko käytetty puhekieli este sille, ettet haluaisi lukea eteenpäin?

- Kyllä

- Ei
- En osaa sanoa

Jos jokin repliikeissä olevista sanoista tai muodoista niin sanotusti särähti korvaasi, mikä se on ja miksi?

Muuttavatko puhekielisyydet käsitystäsi kirjallisuuden laadusta?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

**Miten?

Vaikuttaako puhekielen määrä siihen, kiinnostutko kirjasta?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

**Miten?

Millaisia tunteita tai mielikuvia tällaisen kielen käyttäminen kirjallisuudessa herättää?

Miten paljon on mielestäsi hyväksyttävää käyttää puhekieltä kirjallisuudessa?

Lopuksi voit kertoa, millaisia piirteitä sinä itse pidät puhekielisinä kirjoitetussa tekstissä.

Mikä on ikäsi?

- Alle 18 vuotta
- 18–20
- 21–25
- 26–30

- 30–40
- Yli 40 vuotta

Mikä on korkein saavuttamasi koulutustaso?

- Perusaste
- Ammattioppilaitos
- Ylioppilas
- Alempi korkeakoulututkinto
- Ylempi korkeakoulututkinto

Liite 2. Replikit teoksesta Ripley – Nopea yhteys (2022)

”Nääh, you're one of the guys.”

”Pitäskö ton olla joku kehu.”

”Älä oo tollanen hankala. Camillakin on hyvä jätkä.”

”Voi tsiisus. Mä en tarkoittanut mitään. Älä vaan pidä mua sellaisena kreisinä pimuna, joka suunnittelee häitään vittu viikon seurustelun jälkeen.”

Liite 3. Replikit teoksesta Asioita, joista en tiennyt pitäväni (2024)

”Sä näet niin valtavasti vaivaa sen pelitilisi eteen ja se pysyy silti niin pienenä. Onhan mulla enemmän cloutia.”

”Älä sano clout. Mä legit kuolen.”

”You privileged bitch.”

”Ai bitch?” -- ”Sanoo hoe, joka pukeutuu napapaitoihin.”

Liite 4. Replikit teoksesta Sulamispiste (2025)

”Äijän lempinimi on Snaipperi!”

”Ansaitakseni sellaisen nimen mun pitäisi tehdä varmaan ensin maaleja.”

”Nääh, kyllä sä ehdit. Me ollaan nähty ne sun viraalit. Sä oot selvästi Snaipperi.”

”Tää olis vielä parempi, jos kuorrutuksessa olisi valkosuklaata.”

”Sit se ei olisi enää terveysruokaa.”

”Se olisi mielenterveysruokaa. Miten sä viitsit tehdä tällaista tähän aikaan aamusta?”

”Mä oon aamuvirkku ja rakastan kokkaamista. Se on mun plan B, että opiskelen kokiksi. -- Mikä on sun?”

”Öö, ei ainakaan mitään, mikä liittyy matematiikkaan.”